

Hogyan nyaralt Hány János a Balatonnál?

Egy kórustábor mindennapjai

OSZOLI DÉNESNÉ

oszolimarti@gmail.com

Pécsi Tudományegyetem 1. Számú Gyakorló Általános Iskola

Kulcsszavak: ének-zene, komplex művészeti nevelés, közösségformálás, kreativitás, művészeti tábor

Bevezetés

Kórusban énekelni örömteli dolog. Ide azok jelentkeznek, akik szeretnek énekelni. Jó a közösség, oldottabb a hangulat a próbákon, mint egy tanórai keretben. Iskolánkban a Kicsinyek Kórusába alsó tagozatos gyerekek járnak, több osztály tanulói próbálnak együtt hétről-hétre.

„A magyar karének feltétele: legyen egy embercsoport, amelynek tagjai egymást megbecsülik, [...] társadalmilag egyenlőnek tekintik, ahol senki nem akar a másiknál különbséget lenni.” – mondja Kodály (1930).

Akkor szól jól a kórus tehát, ha nemcsak együtt éneklő gyerekek alkotják, hanem igazi közösséggé is formálódik a csapat. A szereplések utáni sütizések erre kevés időt szolgáltatnak. Ezért is született meg a kórustábor ötlete.

Komplex művészeti tábor

A feldolgozandó mű kiválasztása

A cél tehát egy olyan tábor volt, ahol a komplex művészeti nevelés is megvalósulhat. Ehhez megfelelő zeneművet kellett keresni, mely széleskörű feldolgozásra ad lehetőséget. Az alsós ének-zene oktatás zenehallgatási anyaga ilyen szempontból is igen gazdag. Mozart Varázsfuvolájától Muszorgszkij Egy kiállítás képein át Kodály Hány Jánosáig megfelelő kínálatot ad. Természetesen kereshetünk más művet is a zeneirodalomból. Mivel a kórusosok többsége ebben az évben negyedikes tanulókból állt, adott volt a lehetőség a törzsanyagból való műválasztásra. Kodály Hány János című daljátéka kísérte végig az egyhetes tábort. Ezt az időszakot úgy kellett megszervezni, hogy a szokásos tábori programok – fürdés, hajózás, sportolás – mellett jusson idő a dal-, illetve táncstanulásra, a próbákra, a díszletek és jelmezek elkészítésére. Mindezt úgy, hogy a próbákat, feladatokat a gyerekek ne az iskola folytatásaként éljék meg, hanem élményként.

A feldolgozás menete

Balatonfenyvesen, közvetlen a part szomszédságában volt a táborunk. Területén foci- és kosárpálya, pingpongozási lehetőség, kilátó, erdei iskola, étterem, külön helység a kreatívkodáshoz, illetve egy nagy közösségi terem is megtalálható. A középfolysós szálláshelyünkön két nagyobb és egy kisebb szobában kényelmesen elfért a 24 táborozó.

Napirendünket az alábbi módon terveztük. Délelőtt daltanulás (kóruspróba), sportfoglalkozás, fürdés. Délután kézműveskedés, próba, fürdés, majd este díszletkészítés. Közben a délelőtti tanult dalok ismétlése. Természetesen nem erőltetett menetben történtek ezek a programok, mindig figyelembe vettük a gyerekek aktuális állapotát, az időjárás alakulását. Hűvösebb napokon több időt töltöttünk kreatívkodással, drámajátékokkal, próbákkal. Ezzel olyan előnyhöz jutottunk, hogy amikor ismét napsütéses strandidő lett, megrendezhettük a vízi-dilit, vagy elmehettünk hajókirándulásra is Balatonfüredre. Az estéket vidám játékok, Ki mit tud?, tábortűz töltötték ki. A zenei akadályversenyt érdemes a hét vége felé betervezni, amikor már több oldalról megerősítjük, elmélyítjük a műről az ismereteket.

A próba, a kézműves foglalkozás egy külön helységben volt, ahová napközben bármikor bemehettünk, csak mi használtuk (zárható volt). Rossz idő esetén is lehetőséget adott a programok megvalósítására. Innen ráláttunk a sportpályákra, így kézműveskedés közben is figyelemmel kísérhettük a sportolni vágyókat.

Dalok és táncok

A záró előadásra tehát, melyre meghívtuk a szülőket is, már a hét elejétől kezdtünk készülni. Daltanuláshoz a *Mese muzsikával* című kötetben – Pécsi (2004: 6–51) – található részletekből választottunk énekeket. Minden nap megtanultunk egy-egy dalt. Ezek a következők: *Ó, mely sok hal, Toborzó, Szegény vagyok, Felszántom a császár udvarát, Á-bé-cé-dé* nóta. A bécsi harangjátékot is a gyerekek énekelték két szólamban. Sőt, a gyászinduló kezdő dallamát is megtanulták. Később Örzse dalát szólóban énekelte az öt megszemélyesítő kislány, a többi dalt a kórus együtt énekelte. Az „*A jó lovas katonának*” kezdetű dalhoz egyszerű tánclépéseket tanítottunk be a gyerekeknek, mást a fiúknak és mást a háttérben táncoló lányoknak. Ez a táncmotívum kétszer is megjelent az előadásban. Itt az improvizációra láthattak példát a gyerekek, hogy az ismert táncmotívumokat, lépéseket hogyan rendeltük hozzá az adott dalokhoz. A zene és a hozzá kapcsolódó mozgás fejleszti a ritmusérzékét, a koncentráció és koordinációs képességet, a társas viselkedést. Oldja a gátlásokat, kiteljesíti a személyiséget.

Szerepek és olvasópróba, jelenetek

A szöveg adott volt (Pécsi Géza – Uzsálné Pécsi Rita: *Mese muzsikával* – Kodály Zoltán: Hány János), bár drámapedagógus kollégánk, Papp Zoltán néhol apró változtatásokat végzett rajta, a csoporthoz igazítva azt. A szereplők is ott helyben tudták meg, kinek a bőrébe kell bújniuk. Nem volt sok memoriter, a mesélők felolvashatták a történetet. A főszereplő Hány Jánosnak volt a legtöbb szövege, de őt egy olyan fiú játszotta, aki igen hamar memorizálta a szerepet. A napi próbák során – a jelenetek megalkotásakor, beállításkor – észrevétlenül tanulták meg a szereplők a szövegüket. A jeleneteket is közösen alkották meg a gyerekek a drámapedagógus irányításával. Mindenki hozzátehetett ötleteit, javaslatait. Alkotó módon vettek részt a folyamatban. Megmozgathatták fantáziájukat, kreativitásuk fejlődött.

Fontos megemlíteni az előkészítő játékokat is. Ahhoz, hogy az így létrejött kis közösség aktívan részt tudjon venni a próbákon, meg tudjon nyílni a másik gyermek előtt, merjen játszani, abban nagy szerepe volt a kollégánk által naponta tartott rövid kis drámajátékoknak. Ezek segítségével gyakorolták a gyerekek az önismeretet, önreflexiót, felelősségtudatot, kritikai képességet, kreativitást és empátiát.

Kézműveskedés

A kézműves ötletek is mind a daljáték témájához, illetve a zenéhez kapcsolódtak. Ennek irányításában dr. Feketéné Antal Alice kolléganőnk segített. Így rongybabából elkészült Őrse figurája, a nyaklánc medálján hőre száradó gyurmából hal volt, melyből „ó, mely sok terem az nagy Balaton-baha-rahha-rahaha...”. Kincstartó zsákocská is készült hangszermintás dekupázs-technikával. Készítettek hűtőmágnest a Balaton látképével.

Különbféle ritmushangszereket is gyártottunk; kislány formájú fakanálcsőrgőt és dobozcsőrgőt rizzsel töltve. A gyerekek szeretnek „zajt kelteni”, ezek a hangszerek kiválóan oldják a gátlásokat. Az a gyermek is elkezd énekelni, ha közben csöröghet-zöröghet, aki amúgy nem szívesen énekel közösségben. A manipuláció, tevékenykedtetés összekapcsolódik a zenével.

A produktumok hazavitele által otthon újra felidézhették a gyerekek a tábor minden napjait, a próbák vidám pillanatait, az előadás részleteit.

Díszletek, jelmezek

Míg az osztálytermi felszereltség könnyebb hozzáférést biztosít az egyes eszközökhöz, egy táborba ezzel szemben korlátozott mennyiségben tudunk vinni anyagokat, hozzávalókat. Leleményesnek kell lennünk, körül kell nézni, mit, honnan tudunk mégis beszerezni a helyszínen. A díszletekhez a közeli élelmiszerboltból kértünk dobozokat, melyeket jól tudunk használni az őrbódé szemléltetéséhez, emellett kiváló hinto is készült belőle Mária Lujza számára. A jelmezeket is az adott készletből oldottuk meg. Például a piros pólón lévő egy-egy fehér csíkkal alkottuk meg Háy katonakabátját. Csomagolópapírból csákók, papírból és hurkapálcából kardok készültek. Kartonból oldottuk meg Napóleon kalapját, illetve a császári gyermekek koronáit is. A krepp-papír kiválóan alkalmas díszítésre, masnikat, gallérokat alakítottak belőle a gyerekek. Maradék vászonanyagból pedig mutatós császári palástok lettek. A tervezés, konstruálás során fejlődött a gyermekek térlátása, tapasztalatot szereztek a kivitelezésben, anyaghasználatban. Kipróbáltak különböző technikákat. Megtanulták elosztani a feladatokat, az együttműködést, egymás ötleteinek elfogadását. A mű leírásában olvasottak alapján a saját fantáziájuk, képzeletük által alkották meg a helyszíneket.

Zenei akadályverseny

A próbák során egyre jobban megtanulták a szereplők a szövegüket, a dalokat, s a tánclépéseket is naponta gyakorolhatták. Amikor már kezdett összeállni a darab, egyik délután zenei akadályversennyel mélyíthették el magukban az ismereteket. Tudjuk, hogy a játszó gyermek a siker érdekében teljes koncentrációra törekszik, figyel, emlékezik, tevékenykedik. Mindez a tanulás érdekében ideális állapotot hoz létre. Ha ekkor új ismerettel is találkozik, azok beépülnek az emlékezetébe, integrálódik a meglévő ismeretanyagába. Alkalmas ez az állapot arra is, hogy a korábban szerzett, az emlékezetében őrzött ismereteit

felidézze, alkalmazza, új összefüggésbe helyezze, s ezzel megerősítse. Több társsal együttműködve a szociális kompetenciájuk is fejlődik.

A tábor területén található erdei iskola információs tábláit felhasználva 12 különböző feladatot állított össze Tőkés Erika kolléganőnk (1. számú melléklet). Ezek mindegyike a daljátékhöz kapcsolódott. A gyerekek csapatokba rendeződve járták végig az állomáshe-lyeket, ahol érdekes feladatok várták őket. Volt puzzle a bécsi udvarról, illetve Burkus or-szágról, zenei totó, igaz-hamis állítások, keresztretjtvény, képrejtvény. Ha valamire nem emlékeztek a csapatok, a kiinduló állomásra visszatérve utánanézhetnek a hiányzó infor-mációnak, majd folytathatták az akadályversenyt. Ezek a feladatok mind a gyerekek önál-ló cselekvéseikre, tevékenységükre épültek. Mozgásba hozzák az érzélem, akarat, cselek-vés folyamatait is, különösen hatékony formái az ismeretek megszilárdításának. Ezáltal még jobban rögzülhetett a mű cselekménye, szereplői, helyszínei.

Az előadás

Elérkezett a zárónap, az előadás napja, melyre meghívtuk a szülőket is. A gyerekek is izgatottan várták ezt a napot, s nemcsak a színdarab miatt. Egy hét alatt a kis csapat igazi közösséggé kovácsolódott, s az előadás a szülők visszajelzései alapján igazán jól sikerült.

Méltó lezárása volt az egy héten át tartó közös munkának.

Összegzés

Freund Tamás (2013) neurobiológus szerint minden, ami velünk történik, nyomot hagy bennünk, agyunk mindent eltárol és álmunkban újraír. A bevéődött információt a tu-datosság szintjére emelni, előhívni sokkal könnyebb, ha intenzív érzelmek kapcsolódnak ezekhez. Amikor egy héten keresztül a gyermek olyan, különböző művészeti/tevékeny-ségi formákon keresztül kapja az információkat egy adott témakörben, amelyekben örö-mét leli, átéli azokat, érzelmileg megérinti, ezáltal belső világuk gazdagodik. „A művészeti oktatás nemcsak a belső világot gazdagítja, fokozza a tanulási, memóriaképességeinket, hanem megtanít bennünket az együttműködésre, a kapcsolatépítésre.” – mondja Freund Tamás. (1)

Ez a tábor sokrétűen mozgatta meg a gyerekek fantáziáját, kreativitását. Nyaraltak, miközben sokat tanultak. Gazdagodtak élményben, társas kapcsolatokban. Amikor ezek a sorok íródnak, immár a következő kórustáborra készülünk. Míg az elsón 24 gyermek vett részt, a második tábor már 38 gyermekkel indul. Olyanok is jelentkeztek, akik nem tagjai a kórusnak, ám a tavalyi kórustábor élménybeszámolóit hallgatván kedvet kaptak a tá-borhoz. A következő tábornak Mozart Varázsfuvola című operája lesz a témája, s minden e köré fog szerveződni.

Előadásomban egy megvalósítható példát, gyakorlatot mutattam be arra vonatkozóan, hogyan tudjuk az iskolai kereteken kívül az ének-zene oktatásához kapcsolódva az eszté-tikai-művészeti, szociális kompetenciákat fejleszteni élményeken keresztül.

Köszönettel tartozom kollégáimnak, akik segítségemre voltak ennek megvalósításá-ban.

IRODALOM

Kis Jenőné (Kenesei Éva) 1994: *Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában*. Budapest: Tárogató.

Kreativitásunk gyilkosairól beszélt Freund Tamás agykutató

[<http://kolozsvaros.ro/2013/05/kreativitasunk-gyilkosairol-beszelt-freund-tamas-agykutato-kolozsvaron/#sthash.wUS516dO.kltoWKqS.dpuf> – 2013.09.05.]

Pécsi Géza – Uzsálné Pécsi Rita 2004: *Mese muzsikával, Kodály Zoltán: Hány János*. Pécs: Kulcs a muzsikához – Deák.

Toldi Éva 2007: „Por és Istenpor vagyunk...”. Freund Tamás neurobiológus a krízishelyzetről és a nemzetgyógyításáról. *Dunántúli Napló*. [<http://www.dunantulinaplo.hu> – 2015.06.09.]

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Hány János vetélkedő

1. Hány részre van tagolva a daljáték és mi a nevük? Húzd alá a megfelelő válaszokat!
 - fejezet
 - kaland
 - előjáték
 - utójáték
 - rész
2. Milyen szerkezete van a műnek? Melyik 3. osztályos dal ilyen szerkezetű még?
3. Milyen hangszínek szerepelnek a műben? Kössétek a neveket a megfelelő hangmagasságokhoz.

Hány János	szoprán
Örzse	mezzoszoprán
Marci bácsi (császári kocsis)	tenor
Ebelasztin lovag	bariton
Mária Lujza	
4. Három helyszínt találtok puzzle formájában a borítékokban. Rakjátok ki, majd írjátok le, mely helyszínek azok!
 - a. 1. boríték –
 - b. 2. boríték –
 - c. 3. boríték –
5. Mely dalok szerepelnek a felsoroltak közül a műben?
 - a. Á, bé, cé, dé
 - b. Felszántom a császár udvarát
 - c. Óra-kánon
 - d. Ó, mely sok hal
 - e. Tiszán innen, Dunán túl
6. Milyen hangszerek szerepelnek a 3. kalandban (Napóleon csatája)? Színezd ki a helyes megoldást és írd alá a hangszerek nevét.
7. Mit kellett fizetnie Napóleonnak, amiért meg merte támadni vitéz Johannes Hányt? A megfelelő betűt írd le!

- a. kétszázezer tallért
 - b. ötvenezer tallért
 - c. aranyórát, aranyláncot kengyelfutóval
 - d. fele császárságát
 - e. Háry lovának dupla zabot
8. Miért veszett össze Mária Lujza és Örzse? Karikázd be a megfelelő választ!
- Ugyanazt a ruhát szerették volna felvenni
 - Mindketten hozzá akartak menni Háryhoz
 - Ugyanazon a lovon szeretnének lovagolni
9. Milyen katonai rangja volt Hárynak?
- admirális
 - generális
 - hadnagy
 - közlegény
10. Mit jelenthet az a mondás, hogy: „Suba subához, guba gubához.”
11. Titkosírás: Kodály kórusmű szöveg-töredékét fejthetitek meg titkosírás segítségével. Melyek ezek a művek (egy kis segítség: a hangok ábécés nevére lesz szükség)?
12. Kottás kép- és betűrejtvény. Ha helyesen megfejtitek, 4 hangszer nevét kapjátok. (az utolsónál F kulcs van, a pont az F hang helyét jelöli).

Háry János vetélkedő megoldásai

1. kaland, előjáték, utójáték
2. rondó – Készen áll már a híd
3. Háry – bariton
Örzse – szoprán
Marci bácsi – bariton
Császárné – szoprán
Mária Lujza – mezzoszoprán
Ebelasztin lovag – tenor
4. 1. boríték: – 1. kaland (A határszélen)
2. boríték: – 3. kaland (Majlandban)
3. boríték: – 2. kaland (a bécsi Burg udvarában)
5. a, b, e, f
6. szaxofon, trombita, harsona, tuba, ütőhangszerek
7. b, c
8. mindketten hozzá akarnak menni Háryhoz
9. generális
11. 1. Forr a világ bús tengere, ó magyar, 2. Fölszállott a páva vármegye házára
12. bőgő, zongora, hegedű, fagott

How did János Háry spend his summer holiday at Lake Balaton? *A children's choir camp near Lake Balaton*

This essay presents the daily life and programmes of a children's choir in a summer camp near Lake Balaton. The camp's aim was to provide a complex art experience for children as a completion of the all-year work. The activities and games were based on Háry János, the famous opera by Zoltán Kodály. The children were involved in the funny story of the old vet with the help of music, painting, dancing and drama techniques. They made costumes, decorations, musical instruments and put the opera on stage till the end of the week. Competition was also part of the process. The last day the parents were invited to see the play.

In my article I am showing this weekly process and illustrate my work with several examples and ideas.